

**Oponentský posudek na bakalářskou práci Kateřiny Bendlové „Odškodnění českých občanů nasazených na práci ve Třetí říši – legislativa, průběh a institucionální zajištění.“
FSV UK, Praha 2009**

Na poměry bakalářské práce ve zdařilé kratce se autorka vyrovnala s nejednoduchou problematikou odškodnění jedné skupiny českých občanů postižených událostmi druhé světové války a okupace nacistickým Německem, totiž tzv. totálně nasazených. Vytkla si za cíl, podat ucelený obraz o tom, jak probíhalo odškodnění českých občanů nasazených na práci pro německé hospodářství, především roli jednotlivých aktérů tohoto procesu, jeho hlavní sporné otázky, dosažené výsledky i samotný průběh odškodnění, ptá se také, jak je možné, že k odškodnění došlo až po šedesáti letech po skončení války (s. 8-9). Vcelku lze říci, že svých cílů autorka s imponující přehledností dosáhla.

Práce je členěna do dvou základních oddílů. Obsahem prvního je historický exkurs, který osvětluje příčiny, souvislosti a průběh nasazení českého obyvatelstva na nucené práce během druhé světové války. K této části lze jen poznamenat, že je škoda, že autorka nevyužila nejnovější práci k této problematice z pera S. Beckera (Von der Werbung zum „Totaleinsatz“. Die Politik der Rekrutierung von Arbeitskräften im „Protektorat Böhmen und Mähren“ für die deutsche Kriegswirtschaft und der Aufenthalt tschechischer Zwangsarbeiter und –arbeiterinnen im Dritten Reich 1939-1945, Berlin 2004), která by jí umožnila diferencovanější pohledu na problematiku pracovních sil v protektorátu, než jaký nabízí většina české odborné literatury. Například se jedná o to, že ani nacistická správa protektorátu nebyla nijak nadšena požadavky z Říše na uvolňování pracovních sil, protože se pochopitelně přednostně snažila zajistit splnění výrobních úkolů protektorátního hospodářství s jeho v řadě ohledů klíčovými kapacitami válečného průmyslu.

Těžiště práce leží v její druhé části, která se zabývá vlastním procesem odškodnění. Autorka se snaží rekapitulovat genezi celého odškodňovacího procesu. To vůbec není jednoduchý úkol a autorce se také příliš nepodařilo. Snad mj. i proto, že opominula práce C. Goschlera, které platí za standardní díla, zejména pokud se týče výzkumu problematiky odškodnění ve Spolkové republice ve 40. a 50. letech. Z líčení tak čtenář sotva pochopí příčiny i průběh formování oné zvláštní duality mezi odškodněním ve vnitrostátním (spolkovém) a mezinárodním měřítku, ze kterého vyplynula neméně zvláštní dualita mezi válečnými a tzv. persekucními újmami, která vlastně byla překonána až během jednání o odškodnění v 90. letech. Mj. i díky tomu v líčení poněkud splývají různé kategorie postižených. I když to není jednoduché, měla se autorka pokusit jasněji vyčlenit předmět svého zájmu, a sice nuceně nasazené, a nenechat je rozplývat se v celkové skupině obětí války a okupace. Nejvíce patrný je tento přístup v kapitole 1.3. „Pozice českých obětí do pádu železné opony“, ve které nuceně nasazení vůbec zmíněni nejsou – jediná zde uvedená zmínka (s. 23-24) je mylná v tom smyslu, že mezi JCC a některými německými firmami bylo vyjednáno odškodnění pro vězně koncentračních táborů, kteří museli během svého věznění pracovat pro německé firmy. Fakticky se tak jednalo o osoby, které tak jako tak spadali pod pojem obětí „specificky nacionálně socialistického bezpráví“. Důležitější ale je, že čtenář se vůbec nedovídá, jak se v této době vyvíjela otázka českých nuceně nasazených a jak se k jejich osudu, případným nárokům apod. stavěl jeden z důležitých aktérů procesu odškodnění, totiž československý stát. Skutečnost, že o československé politice v otázce odškodnění do roku 1989 není vůbec řeč, je asi největším koncepčním problémem práce. Bez zohlednění tohoto aspektu může autorka těžko vysvětlit, proč např. komunistické Polsko nebo Maďarsko (které navíc bylo poraženým státem druhé světové války) přece jen získaly do roku 1989 od SRN více na odškodnění svých občanů než Československo.

Každé odškodnění je jakýmsi průnikem mezi minulostí, současností a budoucností, tedy mezi snahou o odčinění minulé křivdy na jedné straně a pragmatickými (hospodářsky i politicky motivovanými) zájmy současnosti a budoucnosti na straně druhé. Jedním z úhelných momentů v tomto procesu je pochopitelně otázka, co je v danou chvíli vůbec za křivdu považováno, jinými slovy kdo je chápán jako oběť jakého bezpráví. Této důležité otázce se práce vůbec nevěnuje, i když představuje klíčový moment v pochopení, proč vůbec k odškodnění nuceně nasazených došlo, i když nakonec tak pozdě. Snad je to již příliš vysoký nárok na bakalářskou práci, ale autorka se tohoto problému mohla alespoň dotknout, aby dokázala, že si je této důležité dimenze vědoma.

Pečlivě zpracované práci nelze v jednotlivostech vytknout mnoho chyb. Jediným výrazným omylem je tvrzení, že český stát provedl v roce 1994 jednorázové odškodnění nuceně nasazených (s. 26). Polemizovat by bylo možné i s tvrzením, že Spolková republika považuje po úspěšném vynětí reparační otázky z jednání 2+4 v roce 1990 reparační otázku „za vyřešenou“ – takové tvrzení by chtělo jednoznačně doložit. Jinak ale lze konstatovat, že autorka zpracovala promyšlený, dobře vystavěný a stylisticky velmi kvalitní text. Doporučuji proto její práci k obhajobě a navrhuji ji klasifikovat stupněm „výborně“.

11.6.2009

prof. PhDr. Jaroslav Kučera, CSc.